

Nusret Kujraković

NACIONALIZACIJA GRADSKIH VAKUFA U GRADAČCU 1974. GODINE

Sažetak

Ovaj rad obrađuje pitanje nacionalizacije gradskih vakufa u Gradačcu koja je sprovedena na temelju općinske odluke iz 1974. godine. Ukupna površina nacionaliziranog vakufa iznosila je 60.033 kvadratnih metara. Nacionalizacija je obuhvatila sedam gradskih vakufa, a pet od njih bili su vakuf begovske porodice Gradašević iz Gradačca. Zakonom predviđena naknada za nacionalizirane vakufe uglavnom nije isplaćivana. Ovim je Islamska zajednica u Gradačcu pretrpjela značajne finansijske i zemljišne gubitke. Neki od nacionaliziranih vakufa poslužili su za izgradnju škole, suda, trgovačkih radnji i individualnih stambenih objekata. Uništenjem starih mezarja trajno je uništen dio lokalne memorijalne kulture. Međzlis Islamske zajednice Gradačac pokrenuo je postupak denacionalizacije neizgrađenih nacionaliziranih vakufa na temelju Zakona o građevinskom zemljištu Federacije Bosne i Hercegovine iz 2003. godine.

Ključne riječi: vakuf, Islamska zajednica, nacionalizacija, Gradačac, urbanizacija

1. Uvod

O nacionalizaciji vakufa u Gradačcu do danas nije napisan ni jedan rad. Rijetki su radovi i o ostalim nacionaliziranim vakufima u Bosni i Hercegovini. Ovo je dovoljan razlog da se pristupi pisanju ovog teksta. Nacionalizacija, kao privredno-politička mjera, predstavlja prinudno podržavljenje/podruštvljenje privatne i građanske svojine, odnosno prijelaz privatne u državnu/društvenu svojinu sa naknadom ili bez naknade.¹ Ovo istraživanje je ograničeno na nacionalizaciju gradskih vakufa u gradu Gradačcu, koja je sprovedena na

1 Nacionalizacija, kao privredno-politička mjera, znači prinudni prijelaz u državnu/društvenu svojinu svih velikih ili malih preduzeća ili stvari određene vrste ili veličine sa naknadom ili bez naknade. U bivšoj socijalističkoj Jugoslaviji nacionalizacija je sprovedena na osnovu Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća od 1946. godine (*Službeni list FNRJ*, br. 98/46), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća od 1948. godine (*Službeni list FNRJ*, br. 35/48) i Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta od 1958. godine (*Službeni list FNRJ*, br. 52/58).

temelju republičkog Zakona o građevinskom zemljištu u društvenoj svojini iz 1974. godine i odgovarajućih odluka tadašnje Skupštine Općine Gradačac. Spomenuta zakonska rješenja imala su za cilj kreiranje odgovarajućih normativnih pretpostavki za intenzivniju urbanizaciju i plansku izgradnju gradskih i naselja gradskog karaktera i drugih područja za stambenu i drugu kompleksnu izgradnju. Urbanizacija naselja podrazumijeva urbane standarde, urbana područja i urbano uređenje prostora za bolje uvjete života, rada i odmora stanovništva.

Prema odredbama navedenog republičkog zakona, tadašnje općinske vlasti donosile su prvo regulacione i urbanističke planove radi utvrđivanja granica urbanih područja i planirane izgradnje objekata različite namjene, jer se bez toga nije moglo pristupiti nacionalizaciji. Tek poslije toga, sve zemljište koje se nalazilo u granicama užeg i šireg gradskog urbanog rejona moglo je biti nacionalizirano, odnosno oduzeto od ranijih vlasnika sa naknadom ili bez naknade. Urbanističkim planom za grad Gradačac obuhvaćeni su svi vakufi u širem području grada, koji su Odlukom Skupštine Općine Gradačac iz 1974. godine oduzeti i postali društvena/državna svojina. To su sljedeći gradski vakufi: vakuf Husein-kapetanove džamije, vakuf Murat-kapetanov, vakuf Hadži Bećir-begov, vakuf Reuf-begove džamije, vakuf Sviračke džamije, vakuf Bukvarske džamije i evladijet vakuf Saliha Hajrića. Također, ovom općinskom Odlukom oduzeta je od ranijih vlasnika i nacionalizirana sva privatna imovina, koja se nalazila u utvrđenom urbanom rejonu grada.

Ključno pitanje nacionalizacije u bivšoj komunističkoj Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini kao jednoj od njenih republika je pitanje pravične naknade koja je bila uglavnom simbolične naravi ili nije uopće isplaćivana, što je bilo protivno zakonskim rješenjima. To je posebno bilo štetno po vakufe s obzirom na neprijateljski odnos vlasti prema vjeri i vjerskim zajednicama u tom periodu represivnog komunističkog sistema. Vezano za razmatrane oduzete i nacionalizirane gradske vakufe u Gradačcu, nakon njihovog izuzimanja i dodjele trećim licima za izgradnju, može se kazati da u najvećem broju slučajeva nije isplaćena nikakva naknada, posebno ne pravična, ili je isplaćena tek simbolična naknada. Na taj način vakuf je bio jako obezvrijeđen i materijalno oštećen, a Islamska zajednica ekonomski snažno oslabljena, posebice kada se ima u vidu činjenica da se najveći dio oduzetog vakufskog građevinskog zemljišta nalazilo na atraktivnim lokacijama u gradu. Jedan dio oduzetog vakufskog zemljišta, kao što su haremi džamija, mezarja i neznatan broj parcela u centru grada, nakon nacionalizacije, do danas nisu izuzimani niti izgrađeni. Medžlis Islamske zajednice Gradačac pokrenuo je postupak denacionalizacije neizgrađenih nacionaliziranih vakufa na temelju Zakona o građevinskom zemljištu

FBiH iz 2003. godine.²

2. Pravni osnov nacionalizacije gradskih vakufa

Nacionalizacija gradskih vakufa u Gradačcu 1974. godine izvršena je na osnovu republičkog Zakona o građevinskom zemljištu u društvenoj svojini, Generalnog urbanističkog plana za grad Gradačac 1970.-1990. i Odluke Skupštine Općine Gradačac o utvrđivanju zemljišta u gradu Gradačcu koja se smatraju građevinskim zemljištem i postaju društvena svojina.

2.1. Zakon o građevinskom zemljištu u društvenoj svojini

Zakon o građevinskom zemljištu u društvenoj svojini donijela je Skupština SR Bosne i Hercegovine na sjednici od 26. aprila 1974. godine. Zakon je imao četrdeset dva člana i regulirao je pitanje općih odredbi, određivanja građevinskog zemljišta u društvenoj svojini, raspolaganja građevinskim zemljištem, naknada za građevinsko zemljište itd.

U smislu tog Zakona, na građevinskom zemljištu u gradovima i naseljima gradskog karaktera i drugim područjima predviđenim za stambenu i drugu kompleksnu izgradnju prestaje pravo svojine pod uvjetima i po postupku koji su utvrđeni ovim zakonom, a ranijim vlasnicima građevinskih zemljišta koja su postala društvena svojina pripada pravična naknada. Odlukom općinske skupštine određuje se koja su zemljišta u gradovima i naseljima gradskog karaktera i druga područja predviđena za stambenu i drugu kompleksnu izgradnju smatraju građevinskim zemljištem i postaju društvena svojina. Ovom odlukom mogu se obuhvatiti samo ona građevinska zemljišta za koja je donesen regulacioni plan ili idejno rješenje regulacionog plana ili urbanistički plan. Po ovom zakonu, pravo raspolaganja građevinskim zemljištem koje je postalo društvena svojina u svrhu dodjeljivanja za izgradnju ima samo općinska skupština. Raniji vlasnik, odnosno korisnik neizgrađenog građevinskog zemljišta u društvenoj svojini, ima pravo da to zemljište koristi do dana izuzimanja koje se potvrđuje rješenjem o izuzimanju tog zemljišta i dodjelom za izgradnju nekom trećem licu. Na zahtjev ranijeg vlasnika ili korisnika, općina je dužna da mu isplati naknadu u roku od pet godina od dana kada je to zemljište predato općini. Raniji vlasnik ili korisnik imao je prvenstveno pravo korištenja neizgrađenog građevinskog zemljišta za potrebe stambene i komunalne izgradnje samo na osnovu regulacionog plana.³

2 Član 96. tog Zakona određuje da po sili zakona prestaje državno vlasništvo na državnom zemljištu koje nije privedeno krajnjoj namjeni, u slučaju kada je u državno vlasništvo prešlo odlukom općine. Vidi: *Službene novine FBiH*, br. 25/03 i 16/04.

3 Vidi: *Službeni list SRBiH*, broj 13/74, str. 483-486.

Dakle, kod ovog Zakona bitno je naglasiti sljedeće elemente: ko određuje neko zemljište kao građevinsko, oduzimanje i nacionaliziranje istog, ko ima pravo raspolaganja i prometovanje, ko posjeduje pravo korištenja nakon nacionalizacije, kada se određeno nacionalizirano zemljište izuzima od ranijih vlasnika i dodjeljuje trećim licima u svrhu izgradnje i, na kraju, ko i kada je dužan isplatiti naknadu.

Ovaj Zakon je, za razliku od ranijih zakona o nacionalizaciji koji su sav postupak nacionalizacije sprovodili preko općinskih, sreskih i republičkih komisija za nacionalizaciju bez ikakvog učešća općinskih skupština, dao isključivu nadležnost skupštinama općina da svojim odlukama sprovede kompletan postupak nacionalizacije od utvrđivanja građevinskog zemljišta do dodjele naknade.

2.2. Generalni urbanistički plan za grad Gradačac 1970-1990

Jedna od zakonskih odredbi koju je trebalo ispuniti radi nacionalizacije određenog zemljišta bila je obaveza postojanja regulacionog ili urbanističkog plana koji su regulirali kompletnu urbanizaciju određenog gradskog prostora. Planovi ove vrste donose se za duži vremenski period i mogu se mijenjati.

Skupština općine Gradačac na sjednici od 27. Decembra 1973. godine donijela je Odluku o usvajanju Generalnog urbanističkog plana Gradačac za period od 1970. Do 1990. godine.⁴ Plan je sadržavao sljedeće elemente: generalno rješenje namjene površine, rješenje saobraćajnica, sistem izgradnje, shemu komunalnih instalacija, osnovne elemente nivelacionog plana, plan i obrazloženje. Plan je uradio Urbanistički zavod Bosne i Hercegovine. Stupanjem na snagu ove Odluke prestaju da važe Odluka o usvajanju regulacionog plana Gradačca VL., broj 354/66 od 25. jula 1966. godine i Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju regulacionog plana Gradačac VL., broj 01-299/68 od 3. jula 1968. godine.⁵

2.3. Odluka Skupštine Općine Gradačac o utvrđivanju zemljišta u gradu Gradačcu koja se smatraju građevinskim zemljištem i postaju društvena svojina

Kada su se ispunili prethodni odgovarajući zakonski uvjeti, Skupština Općine mogla je donijeti odluku o utvrđivanju zemljišta u gradu koje će biti oduzeto ranijim vlasnicima i postati državna svojina.

4 *Službeni glasnik Opštine Gradačac*, broj 10, god.VII, od 27.12.1973., str. 129. Broj Odluke 01-06-104/73.

5 Isto, br. 6/68, god. III, 1968. *Službeni glasnik opštine Gradačac* počeo je izlaziti 1966. godine.

Na osnovu člana 3., stav 1. Zakona o građevinskom zemljištu u društvenoj svojini (Sl. list SRBiH broj 13/74) i člana 191., stav 1., tačka 1. Statuta Općine Gradačac (Službeni glasnik Opštine Gradačac broj 3/74)⁶, Vijeće udruženog rada i Vijeće mjesnih zajednica Skupštine Općine Gradačac u ravnopravnom djelokrugu na sjednici od 3.12.1974. godine, donijeli su Odluku o utvrđivanju zemljišta u gradu Gradačcu koja se smatraju građevinskim zemljištem i postaju društvena svojina. Ovom Odlukom određuje se koja se zemljišta u gradu Gradačcu smatraju građevinskim zemljištem i postaju društvena svojina. Građevinskim zemljištem u gradu Gradačcu smatraju se i postaju društvena svojina izgrađena i neizgrađena građevinska zemljišta koja su taksativno nabrojana s podacima o zemljišno-knjižnim vlasnicima, katastarskoj općini, broju katastarske čestice, nazivu kulture i površini. Ovom odlukom nacionalizirana su privatna zemljišta, vakufi Islamske zajednice i crkvena zemljišta koja su se nalazila u širem gradskom području koje je utvrđeno spomenutim Urbanističkim planom za grad Gradačac.⁷

Ovom općinskom Odlukom utvrđena su građevinska zemljišta koja su oduzeta i nacionalizirana. Na temelju toga, u gruntovnim knjigama izvršena je promjena vlasnika, odnosno zemljište je upisano kao društvena svojina, a u teretnom listu ranijim vlasnicima je upisano pravo korištenja do izuzimanja. Sam postupak izuzimanja bio je usko povezan sa brzinom realizacije određenih faza urbanističkog plana i bitno je ovisio o samoj lokaciji određenog građevinskog zemljišta. To znači da su neka nacionalizirana zemljišta odmah izuzeta, a pojedina nisu ni izuzimana do današnjeg dana, jer nije realizirana planirana izgradnja zbog različitih razloga. Na taj način omogućena je denacionalizacija, i to na osnovu spomenutog federalnog Zakona o građevinskom zemljištu iz 2003. godine.

3. Nacionalizirani gradski vakufi

Općinskom Odlukom iz 1974. godine u gradu Gradačcu nacionalizirano je sedam vakufa koji su u administrativnom smislu predstavljali Ujedinjeni vakuf. Pet od sedam tretiranih vakufa bili su vakufi begovske porodice

6 Statut je usvojen na sjednici Skupštine opštine od 1. 3. 1974. godine. Ova odluka broj 01-012-23/74 od 1.3.1974. godine objavljena je u *Službenom glasniku* broj 2/1974, str. 159. Statut Opštine objavljen je u *Službenom glasniku* broj 3 od 1.3.1974. godine, str. 167-194. Po članu 175. Skupštinu sačinjavaju: Vijeće udruženog rada, Vijeće mjesnih zajednica i Vijeće društveno-političkih organizacija, str.183. Po članu 191. Vijeće Udruženog rada i Vijeće Mjesnih zajednica donose regulacioni, prostorni i urbanistički plan opštine i naseljenih mjesta, str.185.

7 *Službeni glasnik opštine Gradačac*, broj 17/74, povež za 1973. i 1974. godinu. Broj Odluke 01-475-21/74 od 3.12.1974. godine. Odluka je imala samo šest članova i 120 stranica teksta.

Gradašćević⁸, osim vakufa Sviračke džamije i evladijet-vakufa Saliha Hajrića. Nužno je kazati da su u ovom radu korištene stare katastarske čestice i zemljišno-knjižni ulošci obrađivanih vakufa.

3.1. Vakuf džamije Husein-kapetana Gradašćevića⁹

3.1.1. Zemljišno-knjižni uložak broj 725, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 9/86, džamija sa džamijištem i dvorištem u površini od 965 m²;
- k.č. br. 9/100, gradilište pod tornjem sa satom Sahat-kule u površini od 20 m²;
- k.č. br. 10/4, groblje, neplodno, u površini od 760 m²;
- k.č. br. 10/88, gradilište, neplodno, u površini od 890 m²;
- k.č. br. 14/44, oranica do voćnjaka, 3.180 m²;
- k.č. br. 14/64, kućište sa kućom i dvorištem, 1.000 m²;
- k.č. br. 14/157, okućnica, neplodno, 1.000 m²;
- k.č. br. 14/159, kućište sa kućom i dvorištem, 660 m²;
- k.č. br. 15/1, neplodno zemljište, 1.810 m²;
- k.č. br. 15/60, gradilište, 40 m²;
- k.č. br. 15/93, kućište, neplodno, 110 m²;
- k.č. br. 15/113, kuća sa dvorištem i kućištem, 290 m²;
- k.č. br. 18/142, kuća i dvorište, 205 m²;
- **ukupna površina nacionaliziranog vakufa: 10.930 m².**

3.1.2. Zemljišnoknjižni uložak broj 484, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 9/87, pašnjak kućište, u površini od 245 m²;
- k.č. br. 9/244, pašnjak kućište, u površini od 1.585 m²;
- k.č. br. 10/29, gradilište u površini od 320 m²;
- **ukupna površina nacionaliziranog vakufa: 2.150 m².**

3.2. Vakuf hadži Bećir-bega Gradašćevića¹⁰

3.2.1. Zemljišnoknjižni uložak broj 480, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 16/139, tržište u površini od 667 m²;
- k.č. br. 10/90, gradilište pod dućanom u površini od 50 m²;

8 Detaljnije vidi: Nusret Kujraković, „Vakuf begovske porodice Gradašćević“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, knjiga XXXII, 2011., str. 61-124.

9 Isto, str. 30 i 42.

10 Isto, str. 30 i 49.

- ukupna površina: 717 m².

3.2.2. Zemljišnoknjižni uložak broj 987, katastarska općina Gradačac

-k.č. br. 16/3, gradilište pod dućanom u površini od 30 m².

3.3. Vakuf Murat-kapetana Gradaščevića¹¹

-k.č. br. 14/5, gradilište u čaršiji, 412 m², z.k. ul. br. 597, katastarska općina Gradačac.

3.4. Vakuf Sviračke džamije¹²

3.4.1. Zemljišnoknjižni uložak broj 253, katastarska općina Gradačac

-k.č. br. 9/71, bašča u površini od 90 m²;

-k.č. br. 9/72, bašča u površini od 250 m²;

-k.č. br. 9/157, bašča u površini od 25 m²;

-k.č. br. 9/169, kuća sa kućištem u površini od 20 m²;

- ukupna površina: 385 m².

3.4.2. Zemljišnoknjižni uložak broj 542, katastarska općina Gradačac

-k.č. br. 5/45, groblje u površini od 880;

-k.č. br. 5/46, džamija sa džamijištem u površini od 170 m²;

-k.č. br. 5/47, groblje kod džamije u površini od 135 m²;

-k.č. br. 5/48, dvorište kod džamije u površini od 200 m²;

-k.č. br. 5/49, kuća sa kućištem „Medresa“ u površini od 125 m²;

-k.č. br. 5/65, bašča kraj Gradašnice u površini od 1.100 m²;

-k.č. br. 5/66, vrt u površini od 90 m²;

-k.č. br. 5/67, vrt u površini od 100 m²;

-k.č. br. 5/68, vrt u površini od 250 m²;

-k.č. br. 5/69, vrt u površini od 250 m²;

-k.č. br. 8/55, bašča u površini od 7.135 m²;

-k.č. br. 8/58, Subašićka, groblje u površini od 1.050 m²;

- ukupna površina: 11.485 m².

11 Isto, str. 37.

12 Isto, str. 17, 35, 36, 39 i 40.

3.4.3. Zemljišnoknjižni uložak broj 544, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 5/50 kuća sa kućištem i dvorištem u površini od 280 m²;
- k.č. br. 5/51 bašča kod kuće u površini od 530 m²;
- k.č. br. 5/75 bašča Svirac u površini od 140 m²;
- **ukupna površina: 950 m².**

3.4.4. Zemljišnoknjižni uložak broj 678, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 9/128, neplodno dvorište u površini od 90 m²;
- k.č. br. 9/129, neplodno dvorište u površini od 36 m²;
- k.č. br. 9/162, bašča u površini od 240 m²;
- **ukupna površina: 366 m².**

3.4.5. Zemljišnoknjižni uložak broj 560 i 649, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 6/42, bašča šljivik kod kuće, 310 m², z.k. uložak broj 560;
- k.č. br. 8/31, dvorište, 200 m², z.k. uložak broj 649;
- **ukupna površina: 510 m².**

3.5. Vakuf Reuf-begove džamije¹³

3.5.1. Zemljišnoknjižni uložak broj 503, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 10/69, put u površini od 80 m²;
- k.č. br. 10/72, dvorište kod džamije u površini od 345 m²;
- k.č. br. 10/74, džamija sa džamijištem u površini od 340 m²;
- k.č. br. 11/11, muhamedansko groblje u površini od 1.030 m²;
- k.č. br. 12/37, voćnjak Pirička u površini od 10.460 m²;
- k.č. br. 13/12, Kadić bašča, groblje u površini od 3.000 m²;
- **ukupna površina: 15.255 m².**

3.6. Vakuf Bukvarske džamije¹⁴

3.6.1. Zemljišnoknjižni uložak broj 439, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 11/90, džamija i dvorište u površini od 630 m²;
- k.č. br. 11/111, groblje u površini od 550 m²;

13 Isto, str. 31.

14 Isto, str. 28.

- k.č. br. 12/52, Bukva, oranica u površini od 350 m²;
- k.č. br. 12/67, Bukva bašča u površini od 588 m²;
- k.č. br. 13/45, Kadić bašča, groblje u površini od 3510 m²;
- k.č. br. 13/46, Kadić bašča, groblje u površini od 1.580 m²;
- k.č. br. 216/3, Palučak, groblje u površini od 730 m²;
- ukupna površina: 7.938 m².**

3.6.2. Zemljišnoknjižni uložak broj 443, katastarska općina Gradačac

- k.č. br. 14/13, bašča u površini od 265 m².

3.7. Evladijet-vakuf Saliha Hajrića¹⁵

- k.č. br. 13/13, Kadić bašča, 4.510 m², z. k. ul. br. 1069, katastarska općina Gradačac;
- k.č. br. 13/169, voćnjak Kadić bašča, 1.560 m², z. k. ul. br. 1566, kat. općina Gradačac;
- k.č. br. 13/170, voćnjak Kadić bašča, 720 m², z. k. ul. br. 1567, katastarska općina Gradačac;
- k.č. br. 13/44, Kadić bašča, 1.850 m², z. k. ul. br. 402, katastarska općina Gradačac;
- ukupna površina: 8.640 m².**

3.8. Zbirni pregled nacionaliziranih gradskih vakufa

Zbirni pregled nacionaliziranih gradskih vakufa u Gradačcu obuhvata nazive vakufa, brojeve zemljišnoknjižnih uložaka i katastarskih čestica. Treba napomenuti da se radi o starim brojevima koji se mogu koristiti isključivo u istraživačke svrhe, pokretanje procedure upravnih sporova i tužbi ili prilikom identifikacije starog i novog premjera. Danas su na snazi novi premjer i novi brojevi zemljišnoknjižnih uložaka i katastarskih čestica.

15 Isto, str. 28, 51 i 68.

r/b	Naziv vakufa	Broj z.k. uložka	Ukupan broj kat. čestica	Ukupna površina u m ²
1.	Vakuf Husein-kapetanove džamije	725, 484	16	13.080
2.	Vakuf hadži Bećir-begov	480,987	3	747
3.	Vakuf Murat-kapetanov	597	1	412
4.	Vakuf Reuf-begove džamije	503	6	15.255
5.	Vakuf Bukvarske džamije	439, 443	8	8.203
6.	Vakuf Sviračke džamije	253, 542, 544, 678, 560, 649	24	13.696
7.	Evladijet-vakuf Saliha Hajrića	1069, 1566, 1567, 402	4	8.640
	Ukupno:	18	62	60.033

3.9. Vrste i tržišna vrijednost nacionaliziranih vakufa

Kada je riječ o vrstama gore spomenutih nacionaliziranih vakufa treba kazati da se radi o zemljištu uz džamije, starim neaktivnim manjim mezarjima po cijelom gradu, placevima za gradnju dućana i kuća, voćnjacima, baščama i vrtovima, dvorištima i kućistima. Općinskom odlukom iz 1974. godine sva su proglašena građevinskim zemljištem, što je u mnogome promijenilo njihovu narav i povećalo tržišnu vrijednost, a naročito onih koja su bila na dobrim lokacijama. Najveću tržišnu vrijednost imali su oni vakufi koji su mogli biti iskorišteni za stambenu izgradnju i izgradnju poslovnih prostora u centru grada. Skoro sva stara mezarja po gradačačkim mahalama koja su oduzeta predmetnom općinskom odlukom iz 1974. godine, konačnim izuzimanjem i dodjeljivanjem drugim licima za stambenu izgradnju, netragom su zauvijek nestala. Isto se desilo s drugim vakufskim parcelama koje su bile pogodne za izgradnju individualnih kuća. Vrlo rijetko je dodjeljivana naknada za trajno izuzete, potom izgrađene vakufe, mada je bila zakonska obaveza da Općina u zadatom roku vakufu isplati odgovarajuću naknadu. Ako je i bilo naknade, onda je to bila simbolična, nikako pravična naknada. Najveći dio preostalog, neizuzetog i neizgrađenog nacionaliziranog vakufskog zemljišta nad kojim je vakufu dato pravo korištenja, danas čine haremi džamija i mezarja, posebno veliko gradsko mezarje „Kadić bašča“. Jedino je još neizgrađeno zemljište Vakufa hadži Bećir-bega u centru grada površine 697 m² (k.č. br. 16/139 i 16/3), koje ima visoku tržišnu vrijednost. Također, dobru tržišnu vrijednost ima i „Svirčeva glava“, veće zemljište vakufa Sviračke džamije. Tu se može govoriti o još nekim manjim vakufima u centru koji su ranije oduzeti i koji su već izgrađeni, a za koji bi se sporazumno sa Općinom mogla dobiti odgovarajuća nadoknada. Na taj bi se način, makar djelimično, vakuf obeštetio. Na

kraju, treba reći da su na dijelu nacionaliziranog vakufa izgrađeni općinski sud, osnovna škola, trgovački centri i individualni stambeni objekti.

4. Zaključak

1. Predmetnom općinskom odlukom iz 1974. godine izvršena je posljednja velika nacionalizacija gradskih vakufa u gradu Gradačcu. Ovom nacionalizacijom Islamskoj zajednici u Gradačcu nanesena je velika šteta kako gubitkom zemljišta tako i u oblasti finansijskog poslovanja. To je dobrahno otežalo i negativno utjecalo na njen rad.
2. U najvećem broju slučajeva Općina nije isplatila zakonom predviđene nadoknade za nacionalizirani vakuf, čime je prekršila zakon. Stoga je nužno pokrenuti postupak sporazuma sa Općinom o modalitetima i mogućnostima rješenja pitanja neisplaćenih naknada za vakufe koji su trajno izuzeti i dodijeljeni trećim licima za izgradnju poslovnih, stambenih objekata i drugih zgrada, a koje nije moguće vratiti Islamskoj zajednici u Gradačcu.
3. Manji dio nacionaliziranog vakufa u gradu ostao je neizgrađen, što otvara mogućnost njegove denacionalizacije na temelju federalnog Zakona o građevinskom zemljištu iz 2003. godine.
4. Uništenjem i nestankom starih mezarja u gradačaćkim gradskim mahalama trajno je uništen dobar dio lokalne memorijalne kulture.

Nationalization of town waqf in Gradačac 1974.

(Summary)

This article deals with the question of nationalization of town waqf in Gradačac which was conducted according to a municipality decision from 1974. The total surface of nationalized waqf was 60,033 square meters. Nationalization included seven urban waqfs, and five of them were waqf of Gradašević bey family from Gradačac. The law regulated compensation for nationalized waqf was generally not paid. As a result the Islamic community in Gradačac suffered significant financial and land losses. Some of the nationalized waqf was used to build schools, courts, shops and individual residential buildings. It is a kind of contribution of the benefactors and waqf to the urbanization of Gradačac. The destruction of the old cemetery permanently destroyed one part of the local memorial culture. The Islamic community of Gradačac started the process of denationalization of unbuilt nationalized waqf pursuant to the 2003 Law on Construction Land of the Federation of Bosnia and Herzegovina.